

Římská čísla

Pravidla tvorby římských čísel

Při převodu "našich" čísel na římská čísla neexistuje v podstatě žádná směrodatná norma. Rozhodující byl vesměs většinový obecně akceptovaný úzus. Tato shoda byla do středověku daleko volnější než později. Dnes se řídíme pravidly 16. - 18. století.

Základní pravidla

1. Římská čísla se zapisují kombinací znaků I, V, X, L, C, D, M.
2. Znak se skládají psaním od znaků pro nejvyšší hodnoty k nejnižším (MDL = 1550). Většinou se kombinují nejvýše 3 stejné římské číslice (XXX = 30, III = 3). Někdy mohou být kombinovány i čtyři stejné římské číslice (IIII = 4 bylo běžné na starých slunečních hodinách).
3. Menší římská číslice před větší znamená odečet (IV = 4). Takto se odečítá jen jediná římská číslice (jen zcela ojediněle dvě stejné číslice: IIX = 8).
4. Pro odčítání podle bodu 3 se používají pouze římské číslice I, X, C; v matematickém kontextu zcela výjimečně také M. Nikdy nebyly používány římské číslice V, L, D (správně: XC = LXXXX = 90, MCM = 1900; nesprávně: VC = 95).
5. Číslice I se pro odečítání většinou užívá jen před V, X. Není tedy správně MIM pro 1999 (lépe je MCMXCVIII nebo MCMXCIX).

Tabulka převodu *římských čísel*

Římsky Arabsky Poznámka

I	1	
V	5	
X	10	
L	50	
C	100	Centum
D	500	
M	1000	Mille

Velká římská čísla

Největší římská číslice bylo **M** (1000). Největší číslo, které se vyjadřovalo pomocí římských čísel bylo **3999**. Pro vyjádření vyšších čísel se používaly různé způsoby, které ale nebyly používány jednotně a nenašly větší rozšíření do současnosti.

Někdy používali vodorovnou čárku (tzv. *vinculum*) nad číslem, což značilo vynásobení napsaného čísla tisíci:

VIII = 8000

Dalším způsobem zápisu bylo uvedení menšího čísla před větším a jejich vynásobení. Pro zápis se někdy používalo oddělení tečkou nebo zápis s horním indexem:

VM nebo V.M nebo V^M = 5000

VIIIC nebo VII.C nebo VII^C = 700

Původ vzniku římských čísel

I

Římská čísla vznikla přirozenou cestou. Římané počítali na prstech. Čísla jako 1, 2 a 3 a jím odpovídající znaky I, II a III graficky vyjadřují jednotlivé prsty.

V a X

Také tato dvě římská čísla mají svůj původ v lidské ruce:

Římská číslice V (5) je vyjádřením dlaně s pěti prsty - V tvoří tvar mezi palcem a malíčkem

Římská číslice X (10) jsou dvě dlaně u sebe (10 prstů).

L a C

Latinsky sto je centum. Odtud C. Padesát je polovina ze stovky. L tedy vzniklo "rozpůlením" znaku pro 100 (C):

D a M

Tisíc je latinsky mille (odtud M pro 1000). Znak D pro 500 vznikl opět grafickým "půlením" znaku M, tentokrát svisle. Vznikl tak znak podobný písmenu D:

Chronogramy

Jedná se o latinské nápisy s několika zvýrazněnými velkými písmeny, které je třeba mechanicky sečíst bez ohledu na uvedená pravidla. Součet dá letopočet zveřejnění nápisu. Např. nápis "CLangere sepVLtos VoX Mea CVnCta petIt" na zvonu říká "Můj hlas touží jen vyzvánět mrtvým" a zároveň vyjadřuje letopočet

$C+L+V+L+V+X+M+C+V+C+I = 1426$.